

Криза која је захватила светска финансијска тржишта носи разоран потенцијал не само по економију него и по идеологију. Ово свакако није крај капитализма, али је вероватни крај неолибералне ере. Идеја је поражена тамо где је и зачета, у САД. Улога државе поново избија у прва план, јер у тренуцима хаоса сви од ње траже помоћ и спас.

Економске кризе се јављају циклично и у неправилним интервалима. Узроци могу бити различити, као што је различита и дужина трајања криза, њихов интензитет, географски и тржишни опсег. Задатак економских власти је да периоде кризе скрати и да, колико то може и жели, ублажи њене тешке социјалне и економске последице.

Овакво разумевање криза је преовладало све до касних деведесетих година, када се у економску праксу САД увукла нова идеја. Њен творац је Ален Гринспен, тадашњи гувернер америчке централне банке (FED). По њему, кроз технолошку револуцију (а поготово развој Интернета), привреда је закорачила у нову зону продуктивности у којој је могуће избећи цикличне кризе. Сви уобичајени знаци прегревања економије – велики раст цена некретнина, берзанских акција, сировина, као и огроман дефицит текућег биланса, добили су ново објашњење и престали да се сматрају проблемом. У том „тра-ла-ла” универзуму на монетарним властима је да систему обезбеђује довољно новца, како би кредити несметано текли према потрошачима. У центру овог модела је грађанин који се све више задужује и све више троши.

Финансијски сектор је нове идеје дочекао раширених руку, па је уз помоћ јефтиног новца још једном померена граница грамзивости – отпочело је одобравање хипотекарних кредита и кредитно неспособним дужницима. Од оваквих дужника се може наплатити већа камата од уобичајене и управо ту лежи мотив ове кардиналне неодговорности. Отплата главнице кредита престаје да буде важна ако је дужник у стању да плаћа камату, и ако је вредност некретнине већа од вредности неотплаћеног кредита. Модел функционише све док се камата уредно плаћа, а вредност некретнина расте.

Током лета 2007. појавили су се јасни знаци кризе. Велики број дужника више није могао измиривати ни обавезе по каматама. Тржиште некретнина је у озбиљном паду и

механизам на коме модел почива се распада. Хипотекарни кредити су раније, кроз процес сложене банкарске технике, претворени у огроман број вредносних папира који су продајом расејани кроз светски финансијски систем. Планирана дисперзија ризика претворила се у контаминацију широких размера. Огроман број финансијских кућа је инвестирао у ове папире и сада је суочен са драстичним падом њихове вредности и огромним потенцијалним губицима. При томе, добар део ових инвестиција финансиран је позајмљеним новцем.

Хипотекарни кредити нису једини проблем великог глобалног казина. Финансијски сектор је пун ризичних пласмана, па се са страхом чека са ког ће дела тржишта стићи нови шок (кредитне картице, кредити за пословне зграде итд.). Сви крију своје потенцијалне губитке, па у атмосфери општег неповерења, нико не жели да новац позајми другом. Оно мало слободних средстава се усмерава у „реалне” вредности – злато, сировине и енергенте, или у државне вредносне папире, као последње сигурно уточиште.

Ликвидног новца је све мање и централне банке, FED понајвише, убацују стотине милијарди у систем како би се одржала ликвидност и спречио ланац пропадања великих финансијских кућа. Агресивно се смањују каматне стопе и води опасна политика јефтиног новца која обара вредност долару. У помоћ је прискочила и влада САД, па су порези смањени како би грађанима остало више новца за трошење. У паници која прераста у хистерију, дневно се крше сва правила одговорне економске политике.

Како привреда још увек није у рецесији, штампање јефтиног новца је ветар у једра инфлације. Берзанска роба, попут сировина и енергената, наставља свој динамичан раст који је помогнут огромном тражњом новоиндустријализованих држава. Скупа нафта омогућава да и производња биогорива буде економична. Велике површине се користе за производњу сировина за биогориво, што смањује површине намењене производњи хране, чије цене вртоглаво расту. Истовремено, како долар убрзано губи вредност, цене берзанске робе која се котира у доларима расте још више, да би се компензовали валутни губици. Свет се налази на прагу новог инфлаторног доба, ако тај праг већ није и пређен.

[објављено: 30/03/2008, Политика]

Крај неолибералне ере

Пише: Небојша Катић
недеља, 30 март 2008 22:59
